

УДК 165.242.1:159.923-047.86

DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.38.139947>

Лозовой Віктор Олексійович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8547-6619>;

Понеділок Андрій Іванович, кандидат філософських наук, старший лаборант кафедри культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: andreukyltyra@ukr.net

БЕЗДУХОВНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ САМОРУЙНАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У поданій статті аналізується загальний культурний і соціально-економічний стан, в якому існує сучасна, постіндустріальна, інформаційна цивілізація, яка опинилася на перетині свого розвитку. Зауважується, що складність формування нової парадигми мислення, від якої залежить, яким шляхом рухатиметься цивілізація – шляхом саморозвитку і самовдосконалення чи шляхом саморуїнації – визначена загостренням кризових явищ у світовому суспільстві взагалі, а саме – наявністю егоцентричного спрямування особистості, погіршенням соціально-економічного стану в більшості країн світу, занепадом духовної складової особистості тощо.

Ключові слова: *духовність, бездуховність, саморуїнація особистості, форми саморуїнації, алкоголізм, наркоманія, суїцид.*

Пристрасті, якими володіємо ми, – суть чесноти;
пристрасті, які володіють нами, – пороки.

Б. Паскаль

Сучасне світове постмодерністське, глобалістське суспільство переживає скрутні часи трансформації свідомості, ментальності та духу. Цей тривалий і неоднозначний процес ускладнюється тим, що наприкінці ХХ ст. поглибилась духовна криза, посилились національна і релігійна нетерпимість та ворожнеча. Ці явища можна спостерігати конкретно в сімейних стосунках, у стосунках між чоловіком і жінкою, у міжконфесійних і внутрішньоконфесійних пертурбаціях тощо. У багатьох розвинених суспільствах відбувається дискредитація і нівеляція традиційних моральних настанов, що призводить до знищення

багатьох основоположних складників духовності і, врешті-решт, до домінування бездуховності як нової «філософії життя».

Духовність розуміється як узагальнююче поняття ціннісної свідомості людини, що має світоглядне, життєорієнтуюче і життєстверджуюче значення і відіграє особливу роль у сфері моральності, спрямовує інтелектуальний, а також моральнісний потенціал, розум і волю людини. Духовність проявляється у вільному сприйнятті і реалізації принципу альтруїзму, тобто здатності усвідомлено й добровільно сприймати інтереси іншої людини, колективу, соціуму як власні цінності, що виражається у безкорисливості, прагненні творити добро, стверджувати справедливість, демонструвати й реалізувати співчуття, милосердя, емпатію тощо як органічні мотиви дій і поведінки людини. Духовність передбачає включення самої особистості в активний процес саморозвитку і самовдосконалення на базі загальнолюдських і національних гуманістичних цінностей, а також подолання у своїй свідомості егоїзму, ненависті, нетерпимості, насилля, агресивності, брехливості, фарисейства тощо. Отже, інтелект, не занурений у моральність, може знищувати не тільки навколо себе, але самого себе. Бездуховність розуміється як протилежність духовності.

Цивілізація перебуває на перетині двох парадигм стратегічного розвитку: продовження руху технократичним шляхом або намагання поєднати два різновекторні напрями – машиноцентричний і духовноцентричний у спільну концепцію розвитку. Новітні інформаційні технології впливають на формування діяльності сучасної людини, взагалі на особистісне уявлення про реальність, швидко змінюючи цю реальність, що породжує, у свою чергу, і саморуйнівні процеси.

Зміна ціннісних пріоритетів торкається безпосередньо внутрішніх механізмів свідомості особистості, а також пригнічує креативний потенціал усього суспільства. Відсутність святих, базових істин або штучно створених міцних моральнісних заборон, які обмежують і спрямовують активність особистості на продуктивну та творчу діяльність, є корінням зростання злочинності і насилля, випадків самогубств, моральної розбещеності тощо. Лояльно-компліментарне, схвальне ставлення до проявів сексуальних відхилень, зневажання і недотримання сімейних цінностей, пріоритет меркантилізму як аморальні життєві орієнтири та переконання не можуть замінити духовних спрямувань і створити в суспільстві гармонійно розвинену особистість. Зауважимо, що важливим чинником формування саморуйнівної діяльності особистості вважаються умови соціалізації індивіда і соціального наuczіння (навчання).

Відбувається поступовий процес саморуйнації особистості – складний соціальний феномен, який є однією з форм саморуху і спрямовується на асоціальні цінності. У такій системі цінностей особистість дезорієнтується. Відзначимо, що саморуйнація особистості здійснюється як у стихійних неусві-

домлених формах, коли індивід не ставить за мету власне руйнування, так і в усвідомлених формах (свідомий вибір асоціальної форми життя), коли особистість цілеспрямовано, свідомо руйнує свої духовну та фізичну складові.

Така деструктивна поведінки людини, спираючись на бездуховність як феномен внутрішньої порожнечі, майже завжди продукує явище саморуйнації особистості, що втілюється в різноманітних формах (активних, межових і пасивних), які існують як окремо, так і в певному синтезі в різноманітних варіаціях. Зокрема, до активних форм саморуйнації особистості (фізичне самознищення, швидкий у часі процес з використанням фізичного насилля, що призводить до летального кінця – смерті) належать: суїцид (самогубство); заподіяння фізичних ушкоджень власноруч (понівечення частин тіла за особистими чи релігійними мотивами); тероризм (як масове світове явище) тощо. До межових (псевдоактивних) форм саморуйнації особистості (розтягнутий у часі процес саморуйнування без використання прямого фізичного або психічного самонасилля) відносять прояви алкоголізму, наркоманії, тютюнопаління, лудоманії, бродяжництва, проституції, вуличної і побутової злочинності, а також спорт великих досягнень (з використанням заборонених медичних стимуляторів) та девіантна, асоціальна поведінка молоді в контексті існування так званої молодіжної субкультури (напр., спортивні фанатські рухи). Ці саморуйнівні прояви під час життєдіяльності особистості за різноманітних обставин інколи поглиблюються і ускладнюються, переходячи в активні форми, інколи перебувають у стагнаційному, неактивному стані. До пасивних форм саморуйнації особистості (ненасильницькі форми саморуйнації фізичної та духовної складової особистості, які свідомо або несвідомо зумовлюють загальний фон і напрям поведінки особистості) належать такі явища, як: прояви любові чи ненависті до значущих об'єктів у середовищі молодіжної субкультури (поклоніння музичним виконавцям, спортсменам тощо); фанатичні ототожнення себе з відомою особою в історії культури, політики, спорту і намагання прожити власне життя, копіюючи кінематографічних і спортивних кумирів; гіподинамія (неактивне фізичне життя) і переїдання (нестриманість у вживанні їжі); свідомий вибір небезпечних професій для відчуття адреналінового кейфу (військові найманці, пожежники, бійці загонів спеціального призначення тощо).

Приміром, через переїдання у світі поширюється ожиріння, яке було фактично визначено як глобальну епідемію спеціальною комісією ООН у 2000 р. За обсягом переїдання перші місця світового рейтингу посідають США, Португалія, Греція, Франція, Угорщина, Росія (м. Москва). Зайва вага є фактором ризику для всіх людей і корелює з ризиком захворювання раком кишкового тракту, хворобами Альцгеймера, Паркінсона тощо. Щодо України, то на початок XXI ст. кількість людей з надмірною вагою становила більше 20% населення нашої країни з тенденцією до збільшення [9].

Слід зауважити, що межові і пасивні прояви саморуйнації особистості як ненасильницькі форми саморуйнації часто передують активним проявам, стаючи тими еволюційними сходинками, якими людина крокує до активних форм саморуйнації і остаточного знищення себе. Так відбувається дія руйнівного принципу зла – від найменшого (моральний розпад і деградація) до найбільшого (повне духовне і фізичне самознищення) [11, с. 247].

За статистикою, у світі поступово поширюються такі «традиційні» саморуйнівні явища, як алкоголізм, наркоманія, суїцид. Крім того, активізувалися такі нові форми саморуйнівного руху особистості, як лудоманія, комп'ютерна залежність, тероризм тощо.

Зокрема, щодо розповсюдження алкоголізму, за рейтингом ВООЗ 2016–2017 рр. визначені країни, де найбільше вживають алкогольні напої. Першу сходинку посідає Білорусь, де кожний мешканець випиває в середньому 17,5 л спиртного на рік. На другому місці – Україна (17,4 л), потім місця розташовані таким чином: Естонія (17,2 л), Чехія (16,4 л), Росія (15,1 л). Також багато вживають алкоголь і такі європейські країни з досить високим рівнем життя, як Німеччина, Ірландія, Португалія, Іспанія, Угорщина (від 11,7 до 10,7 л). Наявність у сумному рейтингу таких країн свідчить, що рівень життя не є визначним фактором, що зумовлює людину опинитися в середовищі людей з алкогольною залежністю [17].

У всесвітній доповіді про наркотики (2017 р.) було зауважено, що на 2015 р. майже 250 млн осіб у світі вживали наркотики, а від фізичних розладів, пов'язаних із вживанням наркотиків, страждали 29,5 млн [15].

В Україні на 2017 р. було офіційно зареєстровано майже 500 тис. наркозалежних осіб, хоча за оцінкою спеціалістів неофіційно їх налічується більше 5 млн. П'ята частина всіх наркозалежних – це школярі. Загалом, 60% – це молоді люди віком від 16 до 30 років; 30% становлять люди старше 30 років [16].

За даними ВООЗ, щорічно у світі майже 800 тис. людей накладають на себе руки і набагато більше здійснюють таку спробу. Суїцид є другою провідною причиною смерті серед молоді 15–29 років, а чоловіків серед них удвічі більше, ніж жінок. Головними факторами, що призводять до такої нищівної саморуйнації особистості, є економічні, що домінують у країнах з низьким і середнім рівнем економічного розвитку (2015 р. саме в таких країнах відбулися 78% суїцидів), а в країнах з високим рівнем соціально-економічного розвитку (країни Західної Європи і Північної Америки – майже чверть) простежується зв'язок з недоліками духовного розвитку і психічними розладами, що викликані зловживанням алкоголю і депресіями. Здебільшого такі самогубства здійснюються імпульсивно, під час фінансових криз, розриву близьких відносин, через хронічний біль і важку хворобу. Перші місця у світі за скоєним суїцидом посідають Гайана (на 100 тис. – 44,2 самогубства) і КНДР

(38,5/100 тис.). У найбільшій країні світу – Росії – за статистикою відбувається 19,5 суїцидів на 100 тис. населення [19].

В Україні здійснюється 22 суїцидів на 100 тис. осіб, що менше, ніж у таких економічно розвинених країнах, як Фінляндія (37/100 тис.), Швейцарія (34/100 тис.), Австрія (31/100 тис.), Угорщина (27/100 тис.) і Норвегія (24/100 тис.) [20].

Зневажання людським життям, нерозвиненість духовної сфери і неспроможність критично, раціонально мислити, здебільшого виступають тими чинниками, які надають можливість для розповсюдження нового, досить загрозливого явища у світовому цивілізаційному процесі – тероризму. За рейтингом рівня терористичної загрози, що поданий експертами Університету Меріленда (США) (Institute for Economics and Peace: Global Terrorism Index 2017), перші п'ять місць посідають Ірак, Афганістан, Нігерія, Сирія, Пакистан. Ці країни опинилися як серед тих, хто найбільш потерпає від терористичних атак, так і серед тих, хто постачає рекрутів для терористів. Західна Європа також в останнє десятиріччя опинилася під прицілом терористичних атак. Разом, починаючи з 2004 р., тут загинуло більше 600 осіб. Це і вибухи в по-тягах у Мадриді у 2004 р., і розстріл людей в Парижі у 2015 р., і наїзд на натовп людей на набережній у Ніцці в 2016 р. [18].

Сучасні тенденції хаотизації, зростання невизначеності, змінення мислення і ціннісно-сміслових орієнтирів буття викликають децентрацію свідомості особистості. З одного боку, відбувається розробка новітніх інформаційних технологій, що зорієнтовує на побудову життя за раціональними принципами і цінностями, а з іншого – ці технології породжують феномени, які нівелюють сенс цих цінностей: від технологій маніпулювання свідомістю до постмодерністської дискредитації самої ідеї життя. На сучасному історичному етапі спостерігається тенденція перетворення еволюції особистості на певну деградацію, інволюцію.

Відразу слід попередити, що примітивно протиставляти тенденції розвитку «машинізації»–«комп'ютеризації» і необхідності реалізації внутрішнього веління особистості до її саморозвитку та самовдосконалення на шляху духовного зростання неможна, оскільки це є квазінауковий підхід. Навпаки, розвиток науки стимулює саморозвиток людини. Тому, на думку М. Бертло, науковий метод є єдиним правильним шляхом для набуття знань, а тому і можливостей для саморозвитку особистості: «Науковий метод – найважливіше, хіба що не єдине джерело морального і матеріального прогресу сучасних суспільств» [2, с. 52].

У XVI ст. Н. Макиавеллі звернув увагу на те, що люди егоїстичні і керуються у своїй діяльності виключно міркуваннями отримання зиску [8]; Б. Спіноза стверджував, що афекти (злість, гнів тощо) фактично визначають пове-

дінку людини, а моральна цінність її вчинків залежить від її розумності, корисності [12]. Також, якщо брати до уваги, що наукове розуміння наявності бездуховності як соціальної і індивідуальної проблеми і викривлення внутрішнього розвитку особистості привернуло увагу філософів ще в XIX ст. (на що вказують відомі тогочасні філософи і науковці М. Бердяєв [1], М. Берглю [2], Е. Фромм [13; 14] тощо), то стає зрозумілим, що бездуховність як феномен реальності не є новітнім «досягненням» людства. Змінилися лише масштаби і форми втілення.

Існують загальні фактори, які «запускають» механізм бездуховності в будь-якому суспільстві. Серед них головними можна вважати: відсутність чи невизначеність сенсу життя або неможливість його реалізувати, розчарування життям і апатія, егоцентризм (егоцентричні світоглядні орієнтації), відсутність емпатії, бажання допомагати ближнім, нерозвинена здатність до саморегуляції і самообмеження, несформоване або помилкове (асоціальне, аморальне) спрямування особистості тощо.

Зокрема, початок XIX ст. у Німеччині характеризувався хвилею самогубств на ґрунті розчарування людини собою і своїм місцем у суспільстві. Французький письменник і драматург А. де Мюссе в романі «Сповідь сина століття» [10] писав, що розчарування – загальна хвороба синів століття (XIX ст. – *авт.*), що частково відбито і в творчості І. Ф. Гете з його «Фаустом» [3] і «Стражданнями молодого Вертера» [4]. Розчарування та апатія в різні часи були причинами, що примушували замислюватися про самогубство Дж. Байрона, І. Ф. Гете, Ж. Санд, Л. М. Толстого.

За словами Е. Дюркгейма, «суспільство пожирає в людині людське. Соціоєволюція перетворює її на істоту, що тотально залежить від об'єктивної необхідності» [5, с. 40]. Сучасні вчені продовжують його думку: «Розлюднений індивід, людина-машина, є продуктом цивілізації, яка зруйнувала генофонд життя» [7, с. 18]. Іншими словами, суспільство експериментує з людьми, укорінюючи і закріплюючи в їхній свідомості ненависть та жорстокість.

Відомий юрист світового значення А. Ф. Коні зауважував, що «каждый врач, судья, священник знает по наблюдениям, что обыденные житейские драмы подтачивают жизнь постепенно, возбуждая сменой тщетных надежд и реальных разочарований сначала горечь в душе, потом уныние и, наконец, скрытое отчаяние, под влиянием которого человек опускает руки, а затем поднимает их на себя». Самогубство виявилось справжнім лихом також наприкінці XIX – на початку XX ст. у США, де за період з 1870 по 1910 р. населення збільшилося на 60%, а самогубств – на 270%. Така ж тенденція в ці часи спостерігалася в Німеччині і Росії [6].

У сучасному світі відбувається поступова відмова від традиційних духовних цінностей, натомість – відверта пропаганда гомосексуалізму; легітиміза-

ція одностатевих шлюбів; поширення немотивованої жорстокості і байдужості, ксенофобії і екстремізму, масових психічних розладів (параноя, шизофренія тощо); радикальний егоцентризм і загальний культ матеріальних симуляторів. Особистість з духовно-ціннісними орієнтаціями поступово знецінюється в суспільстві, де домінує орієнтація на ринково-практичні стосунки, відходить у минуле, а замість неї з'являється штучний й розлюднений, деперсоналізований індивід з ірраціональною та примітивною егоцентричною свідомістю, діяльність якого спрямована виключно на механічну функцію заради задоволення примітивних, матеріальних потреб. Сучасне суспільство уражене не тільки байдужістю, але й зневаженням до особистості.

Егоцентричне ставлення до життя, до навколишніх, коли обрубуються майже всі духовні і соціальні зв'язки, є одним із факторів саморуйнації особистості, що згубно впливає на розвиток людини, яка отримує згубний «сенс» життя – хворобливе тяжіння до накопичення матеріальних благ, соціальних преференцій, вимагаючи від життя дедалі більше, даючи – дедалі менше. Альтернативою такої поведінки є альтероцентризм.

Внутрішня духовна порожнеча, відсутність моральних принципів і домінування пріоритету матеріального добробуту тощо призводять до сексуального розпусщення, на що звернув увагу Е. Фромм. У своїй «Анатомії людської деструктивності» науковець порівняв традиції племені добу (острівні мешканці) з мораллю сучасних західноєвропейців, які багато уваги приділяють сексу. Малоемоційні і замкнені добуанці й сучасні свінгери (прихильники групового сексу) використовують секс як наркотик, щоб позбутися самотності, депресії в нещасному, безперспективному житті [14, с. 244].

У цьому ракурсі слід звернути увагу і на такий феномен, як штучне поширення, зростання свободи індивіда (у багатьох сучасних суспільствах західноєвропейського типу) до таких максимальних меж, коли особистість стає неспроможна в достатній мірі «зупинитися» у своїх хотіннях і бажаннях і зрозуміти «кінцевість» своїх прав. Механізми соціальної регуляції, які опрацьовані минулими століттями, часто свідомо ігноруються. Тому сучасний індивід часто не знає, що робити з цими мегасвободами. Звідси – безглузде ставлення до свого життя як до головної цінності (захоплення різноманітними хобі з ризиком для власного життя, сексуальна розпущеність, небажання мати дітей, небажання саморозвиватися і вдосконалюватися тощо). Це все наочні прояви бездуховності, що провокують механізми (процеси) саморуйнації особистості.

Проблема бездуховності особистості актуальна також для українського суспільства, яке перебуває в складному процесі переходу до суспільства сталого розвитку. Досвід державного формування та соціально-економічної трансформації свідчить, що сучасна система так званих «універсальних прав

людини», прописана в Конституції, не працює і не стала інтегруючим фактором для українського суспільства. Механічне закріплення прав людини як надцінностей без належного, притаманного українській культурі етичного обґрунтування, знецінює їх та викликає ганебні явища корупції, расизму, національної нетерпимості і ворожнечі, знищення підвалин сімейного устрою та духовного світу особистості. У суспільстві домінує тенденція насильницької мотивації антисоціальних дій, соціальної фрустрації, розповсюдження у масовій свідомості культу наживи.

Безперечно, проблема бездуховності в сучасних умовах загального занепаду духовної культури є проблемою актуальною, а розв'язання її – суспільно необхідним чинником задля майбутнього подолання потягів до саморуйнівної поведінки особистості. І від своєчасного її вирішення залежить соціальне і духовне здоров'я суспільства, перспективні можливості для реалізації плану саморозвитку та самовдосконалення особистості, впровадження ціннісних та життєзмістовних орієнтирів у контексті еволюції особистості.

Пропонуються можливі шляхи подолання екзистенціальних викликів і загроз сучасному соціуму і людині, а саме поєднання зусиль суспільства і особистості по всій вертикалі можливостей – від правильного особистого ставлення стосовно проявів саморуйнівної поведінки до превентивних заходів стосовно унеможливлення появи деструктивних явищ. Завдяки філософсько-антропологічній рефлексії доведено, що саморуйнація особистості є соціальним феноменом сучасної культури, але водночас є і соціальною хворобою, патологією суспільства, і тому сучасним завданням постає перебудова людської свідомості у бік прищеплення загальнолюдських цінностей під час формування особистості, реалізації її креативного потенціалу та надання ціннісної орієнтації у житті.

Нова стратегічна парадигма подолання саморуйнації особистості має містити як превентивні заходи (комплексні державні програми з боротьби зі злочинністю, корупцією, безробіттям, наркоманією, алкоголізмом, усіма соціальними вадами і хворобами; реалізація принципів гуманізації дітей і підлітків, підняття національної освіти і культури на вищий, якісний рівень; термінові профілактичні заходи з боку відповідних фахівців; соціальний захист сім'ї, здоров'я матері і дитини), так і заходи інформаційного, соціального, економічного, екологічного, медико-психологічного, педагогічного, освітнього та правового контролю тощо.

На нашу думку, тільки зміна соціальних і духовних настанов у масштабі суспільства дозволить подолати соціальні та індивідуальні витоки бездуховності та розв'язати на державному, суспільному й індивідуальному рівнях проблему розвитку духовності особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев Н. А. Философия свободного духа. Судьба человека в современном мире. Москва: Республика, 1994. 134 с.
2. Бертло М. Наука и нравственность. Москва: Типо-литогр. Т-ва И. Н. Кушнерев и К^о, 1898. 212 с.
3. Гете И. Ф. Фауст / пер. с нем. Н. Холодковского. Москва: Азбука, 2012. 480 с.
4. Гете И. Ф. Страдания юного Вертера. Фауст / пер. с нем. Б. Л. Пастернака, Н. Г. Касаткиной. Москва: Эксмо, 2014. 672 с.
5. Дюркгейм Э. Самоубийство: социологический этюд. Москва: Мысль, 1994. 399 с.
6. Кони А. Ф. Самоубийство в законе и жизни. Право и жизнь. Москва, 1923. 26 с.
7. Кууси П. Этот человеческий мир. Москва: Прогресс, 1988. 368 с.
8. Макиавелли Н. Государь. Москва: Планета, 1990. 80 с.
9. Медведев Ж. Глобальная проблема ожирения. *Аспекты 2000*. 2006 22 груд. (№ 347). С. 7–8.
10. Мюссе де А. Исповедь сына века / пер. с фр. Д. Лившиц, К. Ксанина. Москва: Гос. изд-во худож. лит., 1958. 271 с.
11. Скрипник А. П. Моральное зло в истории этики и культуры. Москва: Политиздат, 1992. 351 с.
12. Спиноза Б. О Боге, человеке и его счастье. Москва: Фолио, 2013. 322 с.
13. Фромм Э. Бегство от свободы / пер. с англ. Ф. Швейника. Москва: Прогресс, 1989. 272 с.
14. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. Москва: АСТ, 2006. 576 с.
15. Всесвітня доповідь про наркотики. URL: https://www.unodc.org/.../2017/.../world-drug-report-2017_-29-5-million-people-global (дата звернення: 03.05.18).
16. Наркоманія на Україні. URL: job-sbu.org/statistika-narkomanii-v-ukraine-na-2017-god-88961.html (дата звернення: 03.05.18).
17. Статистика про алкоголізм. URL: <https://best-top10.ru/samye-pyushhie-strany-mira.html> (дата звернення: 03.05.18).
18. Рейтинг країн за терористичною загрозою. URL: <https://apostrophe.ua/news/world/europe/2017-08...statistika...teraktov.../104634> (дата звернення: 03.05.18).
19. Самоубійства. URL: www.interfax.ru/world/395021 (дата звернення: 03.05.18).
20. Статистика самогубств. URL: www.utro.ua/.../ukraina_stala_rekordsmenom_evropy_po_kolichestvu_suitsidov_4a0 (дата звернення: 03.05.18).

REFERENCES

1. Berdyaev N. A. Filosofiya svobodnogo duha. Sudba cheloveka v sovremennom mire. Moskva: Respublika, 1994.
2. Bertlo M. Nauka i npravstvennost. Moskva, 1898. 212 s.
3. Gyote I. F. Faust / Per. s nem. N. Holodkovskogo. Moskva: Azbuka, 2012. 480 s.
4. Gyote I. F. Stradaniya yunogo Vertera. Faust / Per. s nem. B. L. Pasternaka, N. G. Kasatkinoy. Moskva: Eksmo, 2014. 672 s.
5. Dyurkgeym E. Samoubiystvo: sotsiologicheskii etyud. Moskva: Myisl, 1994.

6. Koni A. F. Samoubiystvo v zakone i zhizni. Pravo i zhizn. Moskva, 1923.
7. Kuusi P. Etot chelovecheskiy mir. Moskva: Progress, 1988.
8. Makiavelli N. Gosudar. Moskva: Planeta. 1990.
9. Medvedev Zh. Globalnaya problema ozhireniya. Aspekty 2000. 22 grud. 2006 (# 347), 4. 2006.
10. Myusse de A. Ispoved syina veka // Per. s fr. D. Livshits, K. Ksanina. Moskva: Gosudarstvennoe izdatelstvo hudozhestvennoy literatury, 1958.
11. Skripnik A. P. Moralnoe zlo v istorii etiki i kulturyi. Moskva: Politizdat, 1992.
12. Spinoza B. O Boge, cheloveke i ego schaste. Moskva: Folio, 2013. 322 s.
13. Fromm E. Begstvo ot svobodyi. Per. s angl. F. Shveynika. Moskva: Progress, 1989.
14. Fromm E. Anatomiya chelovecheskoy destruktivnosti. Moskva: AST, 2006.
15. Vsesvitnya dopovid pro narkotiki URL: https://www.unodc.org/.../2017/.../world-drug-report-2017_-29-5-million-people-glo
16. Narkomaniya na Ukrayini URL: job-sbu.org/statistika-narkomanii-v-ukraine-na-2017-god-88961.html
17. Statistika pro alkogolizm URL: <https://best-top10.ru/samye-pyushhie-strany-mira.html>
18. Reyting krayin za teroristichnoyu zagrozoyu URL: <https://apostrophe.ua/news/world/europe/2017-08...statistika...teraktov.../104634>
19. Samoubiystva URL: www.interfax.ru/world/395021
20. Statistika samogubstv URL: www.utro.ua/.../ukraina_stala_rekordsmenom_evropy_po_kolichestvu_suitsidov_4a0.

Лозовой Виктор Алексеевич, доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой культурологии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Україна.

Понедилок Андрей Иванович, кандидат философских наук, старший лаборант кафедры культурологии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Україна.

БЕЗДУХОВНОСТЬ КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ САМОРАЗРУШЕНИЯ ЛИЧНОСТИ

В данной статье анализируется общее культурное и социально-экономическое положение, в котором существует современная, постиндустриальная, информационная цивилизация, оказавшаяся на перепутье своего развития. Отмечается, что сложность формирования новой парадигмы мышления, от которой зависит, каким путём будет двигаться цивилизация – путём саморазвития и самосовершенствования или путём саморазрушения – обозначена обострением кризисных явлений в мировом обществе в целом, а именно – наличием эгоцентрического устремления

личности, ухудшением социально-экономического положения в большинстве стран мира, упадком духовной составляющей личности.

Ключевые слова: духовность; бездуховность; саморазрушение личности; формы саморазрушения; алкоголизм; наркомания; суицид.

Lozovoy Viktor Oleksiiovych, Doctor of Philosophy Sciences, Professor, Head of the Department of Cultural Studies of the Yaroslav the Wise National Law University ([https // orcid.org / 0000-0002-8547-6619](https://orcid.org/0000-0002-8547-6619)); Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv.

PONEDILOK Andrii Ivanovych, Candidate of Philosophy Sciences, senior laboratory assistant of the Department of Cultural Studies of the Yaroslav the Wise National Law University; Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv.

FAILURE AS ONE OF THE PERSONALITY SELF-DESTRUCTION FACTORS

This article analyzes the general cultural and socio-economic condition in which there is a modern, post-industrial, informational civilization, which was at the intersection of its development. It is noted that the complexity of forming a new paradigm of thinking, which determines the way civilization moves – by self-development and self-improvement or by self-destruction, is determined by the aggravation of crisis phenomena in the world society in general, namely the presence of self-centered orientation of the individual, the deterioration of the socio-economic situation in most countries the world, the decline of the spiritual component of personality, etc.

Spirituality is understood as a generalizing notion of value consciousness of a person with a philosophical, life-orienting and life-affirming significance and plays a special role in the field of morality, directs the intellectual and moral potential, the mind and will of man. Spirituality manifests itself in the free perception and implementation of the principle of altruism, that is, the ability to consciously and voluntarily perceive the interests of another person, collective, society as their own values, expressed in disinterestedness, the desire to do good, to affirm justice, to demonstrate and realize compassion, mercy, empathy, etc. as organic motives of actions and human behavior. Spirituality involves the inclusion of the person in an active process of self-development and self-improvement on the basis of universal human and national humanistic values, as well as overcoming in his consciousness selfishness, hatred, intolerance, violence, aggressiveness, falsity, pharisaism, and others like that. Consequently, the intellect not immersed in morality can destroy not only around itself, but itself. Spiritlessness is understood as the opposite of spirituality.

Changing value priorities directly affects the internal mechanisms of consciousness of the individual, and also suppresses the creative potential of the whole society. The absence of saints, basic truths or artificially created strong moral prohibitions that restrict and direct

the activity of the individual to productive and creative activity are the roots of the growth of crime and violence, suicide cases, moral promiscuity, etc. Gloriously-compliant, promising attitude towards manifestations of sexual deviations, contempt and non-compliance with family values, the priority of mercantilism as immoral life orientations and beliefs can not substitute for spiritual orientations and create a harmoniously developed personality in a society. Note that the important factor in the formation of self-destructive activity of the individual are the conditions of socialization of the individual and social learning (learning).

There is a gradual process of self-destruction of a personality – a complex social phenomenon, which is one of the forms of self-movement and is directed to antisocial values. In such a system of values, the person is disorientated. We note that self-destruction of a person is carried out both in elemental unconscious forms, when the individual does not set the goal of actual destruction, and in conscious forms (a conscious choice of an as-social form of life), when the person is purposefully deliberately destroys his spiritual and physical component.

Such destructive behavior of a person, based on impotence, as a phenomenon of the inner emptiness, almost always produces the phenomenon of self-destruction of the individual, embodied in various forms (active, boundary and passive), which exist both separately and in a certain synthesis with each other in various variations.

The problem of lack of spirituality in the present conditions of the general decline of spiritual culture is a problem of relevance, and its solution – a socially necessary factor for the future to overcome the trains to self-destructive behavior of the individual. And the timely solution to it depends on the social and spiritual health of the society, the perspective opportunities for implementing the plan for self-development and self-improvement of the individual, the introduction of value and life-oriented landmarks in the context of the evolution of the individual.

Possible ways to overcome the existential challenges and threats to modern society and man are proposed, namely the combination of efforts of society and personality along the whole vertical of possibilities – from the right personal attitude to manifestations of self-destructive behavior; to preventive measures in order to prevent the appearance of destructive phenomena. Thanks to philosophical and anthropological reflection it is proved that the self-destruction of a person is a social phenomenon of modern culture, but at the same time it is a social disease, a pathology of society, and therefore the modern task is to transform the human consciousness towards the instillation of universal values in the formation of the personality, realization of its creative potential and provision of value orientation in life.

A new strategic paradigm to overcome self-destruction of a person should include preventive measures: comprehensive state programs on combating crime, corruption, unemployment, drug addiction, alcoholism, all social defects and diseases; implementation of the principles of humanization of children and adolescents, raising national education and culture to a higher, qualitative level; urgent prophylactic.

Keywords: *spirituality, lack of spirituality, self-destruction of personality, forms of self-destruction, alcoholism, drug addiction, suicide.*

